

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

DOI: 10.59610/bbu1.2023.143-151

*Əkbərov Taleh Balağa oğlu,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,
Bakı Biznes Universiteti,
E-mail: akberovtaleh@yahoo.com
©Əkbərov T.B., 2023*

UOT - 334.72

SAHİBKARLIĞIN HEYDƏR ƏLİYEV MODELİ VƏ ONUN MÜASİR DÖVRDƏ İNKİŞAFI

X Ü L A S Ə

Məqalədə sahibkarlıq fəaliyyətinə tədqiqat yanaşmalarının modelləşdirməsi zərurəti əsaslandırılmış və ona uyğun biznes mühitinin yaradılması əlamətləri müəyyənləşdirilmişdir. Müəllif tərəfindən həmçinin sahibkarlığın inkişafının Heydər Əliyev modelində sahibkarlığa dövlət dəstəyi tədbirlərinin hüquqi tənzimlənməsi sistemi, onun səciyyəvi xüsusiyyətləri tədqiq olunmuş, müasir dövrdə ondan effektiv istifadənin nəticələrinə aydınlıq gətirilmişdir.

Açar sözlər: sahibkarlıq, hüquqi tənzimlənmə, biznes mühiti, strategiya, dövlət dəstəyi tədbirləri.

G İ R İ Ş

Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sahibkarlıq modelində Azərbaycanda yeni iqtisadi sistemin təşəkkül tapması üçün özəl bölmənin və sahibkarlıq fəaliyyətinin əhəmiyyəti yüksək səviyyədə dəyərləndirilmiş, biznes fəaliyyətin formalaşması və inkişafında zəruri şərtlər, amillər, hərəkətverici qüvvələr, onların tətbiqinin səmərəli forma və metodları, milli sahibkarlığın dövlət tərəfindən mühafizəsi, stimullaşdırılması və istiqamətləndirilməsi üzrə iqtisadi siyasətin reallaşdırılması mexanizmləri və xüsusiyyətləri ifadə olunmuşdur.

Ulu Öndər Heydər Əliyev haqlı olaraq qeyd edirdi ki, iqtisadi tərəqqinin əsas drayveri olan sahibkarlıq bazar iqtisadiyyatının aparıcı üsürlərindən biridir, ölkənin zəngin sərvəti kimi iqtisadi, texnoloji, sosial, innovativ potensialının biznes fəaliyyəti vasitəsilə tam və səmərəli formada reallaşdırılmasının, yeni istehsal, kommersiya, habelə xidmət təklifinin yaradılmasının, alıcılıq qabiliyyətli tələbin daha dolğun qarşılınmasının, işsizlik və yoxsulluq problemlərinin minimuma endirilməsinin, yeni iş yerlərinin yaradılmasının, nəticə etibarilə xalqın maddi rifahının köklü şəkildə yüksəldilməsinin əsas şərtidir, onsuz bazar iqtisadiyyatı mövcud deyil, və onun inkişafı mümkünsüzdür.

Sahibkarlıq fəaliyyətinə tədqiqat yanaşmalarının modelləşdirməsi zərurəti və uyğun biznes mühitinin yaradılması

Sahibkarlıq fəaliyyətində həmişə müəyyən bir rəsmiləşdirmə ilə ifadə edilə bilməyən bəzi xüsusiyyətlər və parametrlər mövcuddur, məsələn, şirkətin özünün və ya məhsulunun imic xüsusiyyətləri, təşkilatın kollektivindəki daxili münasibətlərdəki ümumi ab-hava, sosial-

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

psixoloji ab-hava və s. Mütəxəssislər qrupu peşəkar bilik, ixtisas və təcrübə əsasında obyektə öz baxışlarında formalaşmış müəyyən ideal obyektə müqayisə etdikdə bu xüsusiyyətləri ekspert modelləşdirmə üsulları ilə təhlil etmək məqsəduyğundur [1, s.31].

Bir çox tədqiqat yanaşmaları simulyasiya modelləşdirməsindən istifadə edir- bu, prosesləri reallıqda olduğu kimi təsvir edən modellər qurmağa imkan verən bir üsuldur. Bunlara, xüsusən, sistem dinamikası metodu, diskret-hadisə modelləşdirmə metodu, agent əsaslı modelləşdirmə və digər üsullar daxildir.

Bəzi iqtisadçıların fikrincə, model – öyrənilməsi başqa sistem haqqında məlumat əldə etmək üçün vasitə kimi xidmət edən, real cihazın və/və ya baş verən proseslərin və hadisələrin içində sadələşdirilmiş təsviri olan sistemdir. Model, öyrənilən mövzunun xüsusiyyətlərini, funksiyalarını və əlaqələrini təkrarlayan elementlər sistemidir [2, s.312].

Kiçik və orta sahibkarlığın bütün fəaliyyəti və onların inkişafı gərgin rəqabət şəraitində həyata keçirilir ki, bu da öz növbəsində xidmətlərin iqtisadi həyat dövrünün qısa müddətə keçməsinə səbəb olur. Bu hal kiçik və orta sahibkarlığın strateji planlaşdırma sahəsində imkanlarını məhdudlaşdırır, çünki nəzərdən keçirilən perspektiv dövrün müddətini xeyli azaldır və müəssisənin idarəetmə sistemini istehsal prosesinin taktiki maneəliyini təmin etmək üçün əlavə ehtiyatlar axtarmağa məcbur edir. Mövcud şəraitdə, dinamik rəqabət mühitində müəssisənin dayanıqlığını formalaşdırın və strateji planlaşdırmanın üstünlüklərindən, o cümlədən marketinqdə tam istifadə etməyə imkan verən, son dərəcə təcili olan malların buraxılmasının (xidmətlərin göstərilməsinin) həyat dövrünün artırılması problemidir [3, s.18].

Heç şübhəsiz ki, belə bir siyasətin uğurla reallaşdırılması üçün, hər şeydən əvvəl, zəruri siyasi və iqtisadi mühit tələb olunur. Ulu Öndər Heydər Əliyevin dövlətə başçılığının elə ilk dövrlərindən başlayaraq belə bir mühitin yaradılması istiqamətində köklü tədbirlər həyata keçirilirdi və bir sıra vacib nəticələr əldə edildi: siyasi və makroiqtisadi sabitlik təmin edildi, neft müqavilələri imzalandı, xarici iqtisadi əlaqələr liberallaşdırıldı, ölkəmizdə sahibkarlığa müsbət təsir edəcək bir çox nüfuzlu beynəlxalq maliyyə-iqtisadi təşkilatlarla qarşılıqlı əməkdaşlıq mexanizmi quruldu [4].

Ulu Öndərin Prezidentliyi dövründən etibarən ölkənin səlahiyyətli orqanları kiçik və orta biznesdə sahibkarlara şərait və əlverişli biznes mühiti yaratmaq üçün zəmin kimi çıxış edirlər. Artıq bir aksioma kimi tezis təqdim olunub ki, kiçik müəssisələrin qeydiyyatı prosedurunun daha da sadələşdirilməsi, tənzimləyici orqanların sayının azaldılması, habelə lisenziyalaşdırma prosedurunun sadələşdirilməsi və lisenziyalaşdırılan fəaliyyət növlərinin sayının azaldılması zəruridir.

Hakimiyyət orqanları ilə biznes ictimaiyyəti arasındakı münasibətlərdə mövcud vəziyyətin xarakterik xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, biznes mühitinin yaxşılaşdırılması və gələcək inkişafı üçün təşəbbüslərin əsas hissəsi “aşağıdan yuxarıya” qalxır. Cəmiyyətdə biznes mühitinin yaxşılaşdırılması üçün müstəqil şəkildə ciddi təşəbbüslər irəli sürməyə qadir olan təsir mərkəzləri artmaqdadır ki, bu da vətəndaş təşəbbüsü institutlarının inkişaf etməsinin və dövlət orqanları ilə biznes ictimaiyyəti arasında heç bir məsafənin olmamasının bariz göstəricisidir.

Hakimiyyət tam səmimiyyətlə əmindir ki, onlar kiçik və orta biznesin inkişafı üçün əlverişli şərait yaratmaqla aparıcı və istiqamətləndirici rol oynayır və bununla da yaxşı inves-

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

tisiya mühitinin yaradılmasına töhfə verirlər. Ancaq eyni zamanda, tamamilə aydındır ki, mövcud problemlərə yalnız bir tərəfdən baxmaq vəziyyəti kökündən yaxşılaşdırmağa doğru dəyişə bilməz. İşgüzar dairələrin qanunvericilik təşəbbüslərində və regionun inkişafı üçün proqramların hazırlanmasında daha fəal iştirak etməsi çox arzuolunandır.

Heydər Əliyev modelində sahibkarlığa dövlət dəstəyi tədbirlərinin hüquqi tənzimlənməsi sistemi

Kiçik və orta sahibkarlığın məhsullarının həyat dövrünü idarə etməyin yollarından biri kimi müəssisənin qarşısına uzunmüddətli məqsədlərin elmi şəkildə qoyulması, mövcud biznes proseslərinin elementlərini əhatə edən səbəb-nəticə əlaqələrinin dəqiq qurulmasını təmin edən sistem modelləşdirmə metodunun tətbiqi oldu [5].

Kiçik və orta biznesin xüsusiyyətlərindən biri də onların fəaliyyətinə dair əsas təlimatların, ilk növbədə, yerli, regional bazarların ehtiyaclarına uyğunlaşdırılmasıdır. İnkişaf etmiş böyük sənaye sektorunun mövcudluğu şəraitində, kiçik və orta biznesə dəstək sorğusu regional hökumətin bütün qolları üçün bir prioritet olaraq qalır. Və burada aydındır ki, kiçik və orta sahibkarlığa dövlət dəstəyi tədbirlərinin hüquqi tənzimlənməsini əsasən respublikanın təsis qurumlarının səlahiyyətləri, regional hakimiyyət orqanları təmin etməlidir.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlığa dövlət dəstəyi tədbirlərinin kifayət qədər hüquqi tənzimlənməsi sistemi məhz Heydər Əliyevin prezidentliyi illərində yaradılmışdır. Bu ondan irəli gəlirdi ki, kiçik və orta biznesin inkişaf göstəriciləri onun daha da təkmilləşdirilməsinə təcili ehtiyac olduğunu göstərirdi.

Ulu Öndər Heydər Əliyevin ölkəyə başçılıq etdiyi dövrdə sahibkarlığın inkişafı və ona dövlət köməyinin təmin edilməsi ilə bağlı möhkəm qanunvericilik bazası yaradılmışdır ki, bunların da sırasında geniş əhatəli Dövlət Proqramları və iqtisadi xarakterli hüquqi qanunlar, ölkə başçısının sahibkarlıq fəaliyyəti üçün zəruri iqtisadi və təşkilatı mühitin təmin edilməsinə yönəlmiş fərmanları xüsusilə öz əksini tapmışdır. Bu baxımdan Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə milli sahibkarlığın formalaşdırılması və inkişafı ilə əlaqədar 1997-2000-ci və 2002-2005-ci illəri əhatə edən iki dövlət proqramı qəbul edilmişdir. Bu proqramlar bütövlükdə ölkəmizdə sahibkarlığın təşəkkülünə, onun qanunvericilik əsaslarının daha da təkmilləşdirilməsinə, maliyyə-kredit, elmi-metodiki, informasiya və kadr təminatının formalaşdırılmasına, ölkə iqtisadiyyatında özəl bölmənin üstün rolunun təmin edilməsinə, kiçik və orta sahibkarlığın inkişaf mexanizmlərinin maneəsiz fəaliyyəti üçün zəruri işgüzar mühitin daha da səmərələşdirilməsinə, onun qorunması, yönəldilməsi və stimullaşdırılması üçün dövlət köməyinin səmərəli formalarının bərqərar olmasına, sahibkarlığın regional inkişafının sürətləndirilməsinə və sahibkarlıq üçün regional infrastrukturun yaradılmasına və inkişaf etdirilməsinə, sahibkarların qanuni hüquqlarının qorunması üzrə zəruri mexanizmlərin yaradılmasına və onların çevik, ardıcıl fəaliyyətinin təmin edilməsinə və s. yönəldilmişdir [4].

Bu dövrdə qəbul olunmuş iqtisadi qanunlar Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modelinin formalaşmasına və islahatların vətəndaşların mənafeyinə uyğun şəkildə həyata keçirilməsinə etibarlı zəmin yaratdı. Heydər Əliyevin rəhbərliyi dövründə iqtisadi sahələrin tənzimlənməsi ilə bağlı 70-dən artıq qanun qəbul edildi, 100-dən çox fərman və sərəncam imzalandı,

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.

AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.

АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

30-a yaxın dövlət proqramı təsdiq edildi. 1993-2003-cü illərdə qəbul edilmiş 1715 qanun və qərardan 975-i Ümummilli Lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü əsasında Milli Məclisə təqdim olunmuşdu [4].

Beləliklə, Heydər Əliyevin sosial-iqtisadi strategiyası 1995-ci ildən Azərbaycanda keyfiyyətə yeni mərhələnin başlanmasına səbəb oldu. Bərpa və dinamik inkişaf dövrü kimi xarakterizə olunan 1995-2003-cü illər ərzində ümumi daxili məhsul 1,7 dəfə, büdcə gəlirləri 3,9 dəfə, ölkənin valyuta ehtiyatları 85 dəfə, sənaye məhsulunun həcmi 22,4 faiz, kənd təsərrüfatı istehsalı 52,8 faiz, xarici ticarət dövriyyəsi 4 dəfə, iqtisadiyyatda məşğul olanların orta aylıq əməkhaqqı 6,2 dəfə artdı, inflyasiya səviyyəsi 2-3 faizədək azaldı. Bu dövrdə iqtisadiyyata bütün maliyyə mənbələri hesabına 20 milyard ABŞ dolları həcmində investisiya qoyuldu [6].

Onu da qeyd etmək ki, Sahibkarlığa Kömək Milli Fondunun vasitəsilə son illər ərzində respublika iqtisadiyyatının qeyri-neft sektoru üzrə layihələrinin ümumi dəyəri 4.4 milyard manatdan çox olan 34,6 min sahibkara 2,1 milyard manat güzəştli kredit verilmiş və 156,2 min yeni iş yeri yaradılmışdır [7].

O dövrdə ölkəmizdə sahibkarlığın formalaşması və inkişafı qarşısında dayanan əsas problemlərdən biri iş adamlarının fəaliyyətinə müxtəlif dövlət orqanları tərəfindən əsassız müdaxilələrlə əlaqədar olmuşdur. Bu problemin həll edilməsi, sahibkarların fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilələrin qarşısının daha qətiyyətlə alınması, sahibkarlıq subyektlərində əsassız yoxlamalar qarşısında sərt qaydaların müəyyənəndirilməsi, məmur özbaşınalığının və bürokratik əngəllər qarşısında etibarlı sədd çəkilməsi üçün 1996, 1999 və 2002-ci illərdə bir-birini tamamlayan və bu sahədə prezidentin qəti mövqeyini əks etdirən üç fərman qəbul edilmişdir. Ölkəmizdə sahibkarlığın hüquqlarının və qanuni mənafeələrinin qorunması mexanizmlərinin təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş həmin fərmanlarla hüquq - mühafizə orqanlarının (məhkəmənin qərarları əsasında hallar istisna olmaqla) sahibkarlıq subyektlərinə müdaxilələri qadağan edilmiş, bu sahəyə müdaxilə edən bir sıra orqanlarda ciddi struktur islahatları aparılmışdır [4].

Sahibkarlığın inkişafının Heydər Əliyev modelinin səciyyəvi xüsusiyyətləri

Təcrübədən öyrənməyə əsaslanan Heydər Əliyev modelindən istifadə iki əsas aspekti nəzərə alır: birincisi, iki prosesin eyni vaxtda həyata keçirildiyi strategiyanın tərifinin inkişaf edən təkrarı ilə bağlıdır: məntiq, metodologiya, mexanizm və prosedurların təkrarlanması, və model konstruksiyaların işlənilib hazırlanması, onların keyfiyyət və struktur dəyişiklikləri; ikincisi, cari tətbiq sahəsində qazanılmış təcrübə əsasında idarə olunan Heydər Əliyev modelinin həyata keçirilməsinə təsir edən xarici təzyiqlərin nəzərə alınması ehtiyacını və imkanlarını nəzərdən keçirir.

Sahibkarlığın inkişafının Heydər Əliyev modelində kiçik və orta biznesin inkişafının qurulmasında marketinq yanaşmasından istifadə etməklə, bazar araşdırması əsasında idarə etmə qərarları qəbul edilir. Marketinq idarəetmə qərarlarının işlənilib hazırlanması və qəbul edilməsinin sistem təhlili, proqram və hədəf metodunun tətbiqinə əsaslanan sistemli yanaşma əsasında nəzərdən keçirilməlidir. Marketinq tədqiqatları marketinq strategiyasının seçilməsi üçün düzgün istiqamətin qurulmasını, onun effektivliyinin dəqiq qiymətləndirilməsini təmin edir, marketinq sahəsində optimal qərarların qəbulu üçün ilkin şərtlər yaradır və onların həya-

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

ta keçirilməsinin effektivliyini müəyyən etməyə imkan verir.

Təsviri modellərdən istifadə marketinq tədqiqatları praktikasında geniş istifadə olunur, əmtəə və xidmətlərin istehlak həcminin müxtəlif daxili və xarici amillərdən asılılığı haqqında fikir verir.

Sahibkarlıq fəaliyyətinin və onun ayrı-ayrı sahələrinin inkişafının açıqlanması ən informativ dinamik modellərdə istifadə olunur. Bu tip modellərin, o cümlədən sahibkarlığın inkişafının Heydər Əliyev modelinin köməyi ilə bazar şəraitində və biznes sisteminin inkişaf proseslərində dəyişiklikləri proqnozlaşdırmaq, ümumi və özəl biznes strategiyasını hazırlamaq, gələcək planlar qurmaq, həmçinin iqtisadi proqramlaşdırma və tənzimləmə problemlərini həll etmək mümkündür. İstehlakçı tələbinin dinamikası və seqmentlərin strukturu, xarici rəqabət mühiti və mövcud şərait araşdırılır. Bu baxımdan Heydər Əliyev modeli bir obyektin inkişafının ən əhəmiyyətli tendensiyalarını proqnozlaşdırmağa imkan verir, məsələn, böyümənin yavaşlaması və sürətlənməsi, dövriyyənin olması və ya onun olmaması.

Məhsul və xidmət axınları ilə bir-birinə bağlı olan modellər və alt sistemlər toplusu ilə formalaşan model inkişaf strategiyalarının qarşılıqlı əlaqəsini və spesifikliyini əks etdirməyə imkan verən, lazımi istiqamətlər və mümkün nəticələrlə alt sistemlərin fəaliyyətini xarakterizə edən şəbəkə modeli kimi təqdim oluna bilər. Belə bir yanaşma halında, şəbəkə modelindən istifadə etməklə qiymətləndirilən idarəetmə qərarlarının qəbulu üçün alternativ variantlar axınların ekstrapolyasiya variantı ilə bağlı dəyişikliklər toplusu olacaqdır. Eyni zamanda, nəzarət tədbirinin istiqaməti onların səmərəliliyini artırmaq üçün informasiya və material axınlarının tənzimlənməsi ilə birbaşa bağlıdır [5].

Müasir dövrdə sahibkarlığın inkişafının Heydər Əliyev modelindən istifadənin nəticələri

Ölkəmizin regionlarında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı sektorunda bir sıra regional məqsədli proqramlar qəbul edimiş, həyata keçirilmiş və hazırda da həyata keçirilməkdədir: 2004-2008-ci illər, 2009-2013-cü illər, 2014-2018-ci illər, 2019-2023-cü illər üçün Azərbaycan Respublikasında regionların innovasiya sosial-iqtisadi inkişafı üzrə hədəf proqramları. Sonrakı dövrdə onların daha da dəqiqləşdirilməsi, müddətlərinin uzadılması və ya mövcud proqramların yeniləri ilə əvəz edilməsi kimi məqsədyönlü proqramların hazırlanması istiqamətində işlər görülməlidir. Eyni zamanda kiçik və orta sahibkarlığın inkişafında mövcud təcrübənin və real nəticələrin nəzərə alınması vacibdir.

Sahibkarlığın inkişafı sahəsində əldə edilmiş uğurlarla yanaşı, iqtisadiyyatın neftdən asılılığını minimuma endirmək, kiçik və orta sahibkarlığın rəqabətqabiliyyətli istehsal potensialını artırmaq, eləcə də qeyri – neft sahələrində sahibkarlığı inkişaf etdirmək məqsədi nəvbəti dövrlərdə bu sahədə əlavə tədbirlərin icrasını tələb edir. Bu baxımdan Azərbaycanda sahibkarlığın gələcək inkişaf hədəflərinin və istiqamətlərinin müəyyənləşdirilməsi, onların reallığa çevrilməsini təmin etmək üçün ölkə Prezidenti tərəfindən 2016-cı ilin 6 dekabrında 1138 sayılı Fərmanla 11 istiqamətdə yol xəritələrinin, xüsusən də “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi” nin təsdiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Kiçik və orta sahibkarlıqla bağlı yol xəritəsində biznes mühitini və tənzimləmə bazasını daha da yaxşılaşdırmaq, KOS subyektləri üzrə

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.

AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.

АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

maliyyələşdirmə resursları üçün əlverişli və effektiv çıxışı təmin etmək, KOS – un fəaliyyətini beynəlmiləlləşdirmək və xarici bazarlara çıxış imkanlarını genişləndirmək, ixtisaslı işçi qüvvəsini hazırlamağa və KOS subyektləri üzrə bacarıqların inkişaf etdirilməsinə ayrıca diqqət yetirməklə, region bazarlarında keyfiyyətli məhsul və xidmət təkliflərini artırmaq, KOS subyektləri üzrə rəqabət qabiliyyətini artırmaq məqsədilə innovasiyaları təşviq etmək, sözügedən sahə ilə əlaqədar tədqiqat və inkişaf fəaliyyətini gücləndirmək mühüm hədəflər kimi müəyyən edilmişdir. “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə nəzərdə tutulmuş tədbirlər çərçivəsində müəyyən edilmiş işlərin icrası üzrə işçi qruplarının yaradılması, onların yerinə yetirilməsi istiqamətində beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi, ölkə və onun regionları fonunda tətbiqi məsələlərinin təhlil olunması, qanunvericilik layihələrinin hazırlanması, beynəlxalq qurumlarla əməkdaşlığın davam etdirilməsi və bu yöndə işlərin görülməsi müasir dövrdə sahibkarlığın inkişafına diqqət çəkən mühüm məqamlardandır [8].

“Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə ölkədə 2020-ci ilədək (strateji baxış), 2025-ci ilə qədər (uzunmüddətli baxış) və 2025-ci ildən sonrakı (hədəf baxış) dövrlərdə sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı hədəflər və vəzifələr konkretləşdirilmişdir. Belə ki, 2020-ci ilə qədər olan müddətdə ölkədə sahibkarlığın inkişafı yönündə normativ-hüquqi bazanı daha da təkmilləşdirmək, institusional islahatların genişləndirilməsi yolu ilə rəqabət mühitini gücləndirmək və KOS agentliyi yaratmaq, fəaliyyət məqsədilə lazımi əqli və texniki resurslar, habelə icazə sənədləri almaq sistemini bir qədər də asanlaşdırmaq tədbirlərinin icrası nəzərdə tutulur. Sadalanan tədbirləri icra etməklə ÜDM və məşğulluq göstəricisi üzrə KOS-un xüsusi çəkisinin uyğun şəkildə 15 və 20 faizə, qeyri-neft ixracında payının isə 10 faizə çatdırılması əsas hədəf kimi müəyyən edilmişdir [8].

2025-ci ilə qədər olan dövrdə uzunmüddətli baxışda Azərbaycanın KOS subyektlərinin rəqabət qabiliyyətini daha da artırmaq, gündəlik istehlak malları ilə təminatı başlıca olaraq KOS subyektləri vasitəsilə həyata keçirmək, KOS subyektlərinin ÜDM və məşğulluqda payını əhəmiyyətli dərəcədə artırmaq nəzərdə tutulur [8].

Azərbaycan üzrə 2025-ci ilə qədər olan dövrdə uzunmüddətli baxışın reallaşdırılmasının nəticəsi olaraq kiçik və orta sahibkarlığın ümumi daxili məhsulda və məşğulluqda xüsusi çəkisinin uyğun şəkildə 35 və 40 faiz, ölkənin qeyri-neft ixracında xüsusi çəkisinin isə 25 faiz təşkil edəcəyi proqnozlaşdırılır [8].

Ölkədə ümumi daxili məhsulun ən azı 60 faizini KOS hesabına təmin etmək, qlobal dəyər zəncirlərinə qoşulmuş yerli KOS şəbəkəsini yaratmaq 2025-ci ildən sonrakı dövr üçün hədəf baxışın mahiyyətini təşkil edir [8].

Ölkəmizin regionlarında sahibkarlığın inkişafı üzrə Regional Mərkəzlər uğurla fəaliyyət göstərir, kiçik və orta biznes sahibkarlarına pulsuz məsləhət xidmətləri göstərir. Mərkəzlərdə pulsuz seminarlar, treninqlər, ustad dərsləri də keçirilir, digər təlim proqramları fəaliyyət göstərir. “İxracatçılara Dəstək Mərkəzi” fəaliyyət göstərir. Mərkəzin əsas vəzifəsi ölkənin ixracatçı sahibkarlarına xarici bazara çıxmaqda kömək etməkdir. Mərkəzin mütəxəssisləri və tərəfdaş şirkətlər şirkətin ixrac potensialının qiymətləndirilməsinə köməklik göstərir, xarici

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

iqtisadi fəaliyyətin aparılması zamanı mühasibat uçotu sahəsində məsləhətlər verir, ümumi təsərrüfat müqavilələrinin hazırlanması və tərcüməsində köməklik göstərirlər [4].

Hazırda ölkəmizdə fəaliyyət göstərən, o cümlədən innovativ infrastrukturun inkişafı ilə məşğul olan təşkilatlar var. Eyni zamanda, innovativ həllərin tətbiqi mexanizmlərinin olması innovativ biznesin inkişafına mane olur.

Innovativ kiçik biznes, öz xüsusiyyətlərinə görə, xüsusilə yüksək keyfiyyətli qanunvericilik tənzimləməsinin kəskin çatışmazlığını yaşayır və bunun təcili olaraq regional, eləcə də respublika səviyyəsində innovasiya sahəsində dövlət dəstəyinə dair aktların qəbul edilməsinə ehtiyacı var [9]. Bu yöndə qanunun olmaması regional səviyyədə tənzimləmə sisteminin formalaşmasına imkan vermir. Regional normativ sənədlərdə innovativ müəssisələr üçün meyarların siyahısı göstərsə də, kiçik və orta sahibkarlıq sahəsində innovativ fəaliyyətin dəstəklənməsi məsələsini tam həll etməyə imkan vermir.

Son illərdə Azərbaycanda sahibkarlıq fəaliyyətinin kifayət qədər yüksək səviyyəsi qorunub saxlanılmışdır. Həmçinin, həm əsas bazar sektorlarında, həm istehsalda, həm də digər yerli infrastruktur sahələrində, məsələn, mənzil-kommunal təsərrüfatında kiçik və orta sahibkarlığın inkişafı kifayət qədər sürətlə getmir. Burada kiçik və orta şirkətlər həm yeni iş yerlərinin yaradılmasında, həm də yeni innovasiya klasterlərinin formalaşdırılmasında mühüm rol oynaya bilər [10, s.135].

Y E K U N

Beləliklə, Prezident İlham Əliyev tərəfindən sahibkarlığın inkişafı istiqamətində həyata keçirilən tədbirlər, bu sahədə əldə edilmiş ciddi uğurlar və qarşıdakı dövrlərdəki hədəflər bir daha sübut edir ki, Ümummilli Lider Heydər Əliyevin sahibkarlığın inkişafı ilə bağlı müəyyənləşdirdiyi strateji inkişaf kursu bu gün ölkəmizdə yüksək yaradıcılıq və səmərəliliklə davam etdirilir. Bu sistemli və məqsədyönlü tədbirlərin nəticəsi olaraq ölkə əhalisinin sahibkarlıq fəaliyyətinə cəlb edilməsinin dairəsi getdikcə genişlənir, milli iqtisadiyyatın regional strukturunun yenidən qurulmasında, onun rəqabət potensialının artırılmasında kiçik və orta sahibkarlığın rolu durmadan güclənir, ölkənin xarici ticarət fəaliyyətində özəl bölmənin payı getdikcə artır, cəmiyyətin sosial problemlərinin həllində özəl bölmə daha fəal şəkildə iştirak edir.

Kiçik və orta biznesin əsas dəstəyi aşağıdakılardan ibarət olmalıdır:

- kiçik və orta sahibkarlıq üçün normativ-hüquqi bazanın təkmilləşdirilməsi prosesinin davam etdirilməsi;

- inzibati maneələrin maksimum azaldılması;

- biznes sahibləri üçün müxtəlif növ məlumatların əlçatanlığının artırılması, regional büdcədən maliyyələşdirilən sahibkarlar üçün pulsuz informasiya resursları şəbəkəsinin, o cümlədən normativ-hüquqi yönümlü resursların genişləndirilməsi;

- müsbət təcrübənin yayılması və sahibkarlar arasında uğurlu biznes təcrübəsinin bacarıq və təcrübəsi mübadiləsinin stimullaşdırılması.

Sahibkarlığa və kiçik və orta biznesə dəstək ölkənin iqtisadi inkişafını stimullaşdırmaq siyasətinin mühüm elementlərindən biridir və iqtisadi artım üçün bazanın daim genişlənməsi-

AUDIT 2023, 1 (39), səh. 143-151.
AUDIT 2023, 1 (39), pp. 143-151.
АУДИТ 2023, 1(39), стр. 143-151.

ni təmin etməyə xidmət edir. Sosial-iqtisadi inkişaf üçün ən böyük effekti əldə edə bilən və istifadə olunmamış potensialın olduğu sahələrdə kiçik və orta sahibkarlığın inkişafına xüsusi diqqət yetirilməlidir.

Azərbaycanda biznes inkubatorları, sahibkarlığa dəstək fondları kimi kiçik və orta biznesi dəstəkləmək üçün bir çox alətlər artıq mövcuddur və işlənilib hazırlanmışdır, lakin onların potensialı kifayət qədər açıqlanmışdır. Əksər hallarda sahibkarlar regional hakimiyyət orqanları tərəfindən sahibkarlığın inkişafı və stimullaşdırılması, kiçik və orta biznesin dəstəklənməsi istiqamətində görülən səylərin səmərəliliyini çox aşağı qiymətləndirirlər. Dəstək proqramlarını daha əlçatan və effektiv etmək, miqyasını, o cümlədən maliyyə aspektləri vəsaitlə genişləndirmək, proqramların həyata keçirilməsi mexanizmlərini təkmilləşdirməklə, məsələn, səmərəliliyin və effektivliyin müntəzəm monitorinqi yolu ilə, biznes icmasının üzvlərinin birbaşa iştirakı ilə daha yaxşı nəticələr əldə etmək lazımdır.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat siyahısı:

1. Вавилов Д.Л., Курганский А.А. Кредитование малого и среднего бизнеса: проблемы и тенденции развития // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. 2012. № 4 (11). С. 29-32.
2. Глухова А.А., Бурганова Ю.А., Кулагина А.В., Макеева Ю.Н. Эффективность использования инновационных финансовых продуктов в деятельности организаций в условиях кризиса // Вестник Казанского технологического университета. 2009. № 4. С. 310-318.
3. Глухова А.А. Управление энергоемкостью ЖКХ в регионе на основе процессного подхода // Вестник Самарского государственного экономического университета, 2008, № 6, с. 15-20.
4. Azərbaycanın iqtisadi inkişafının Heydər Əliyev strategiyası: Monoqrafiya. Bakı: “Şərq-Qərb” 2019, 328 s.
5. Курилова А.А., Курилов К.Ю. Финансовый механизм управления затратами на основе методики внутреннего аудита // Вестник Волжского университета им. В.Н. Татищева, 2010, № 20, с. 74-80.
6. <http://www.azstat.org>. – Azərbaycan Dövlət Statistika Komitəsinin rəsmi saytı.
7. www.anfes.gov.az – Sahibkarlığa Kömək Milli Fondu.
8. “Azərbaycan Respublikasında kiçik və orta sahibkarlıq səviyyəsində istehlak mallarının istehsalına dair Strateji Yol Xəritəsi”. /Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir / Bakı: 2016 - <http://e-qanun.az/framework/34254>
9. Musayev A.F. İnnovasiya iqtisadiyyatı və vergi stimullaşdırılması. Bakı, Azərbaycan Universitetinin nəşriyyatı, 2014, 184, s.56-57
10. Курилова А.А., Курилов К.Ю. Хеджирование валютных и товарных рисков с использованием опционов предприятиями автомобильной промышленности // Аудит и финансовый анализ, 2011, № 2, с. 132-137.

*Akbarov Taleh Balaga,
Ph.D. (Econ.),
Baku Business University,
E-mail: akberovtaleh@yahoo.com,
© Akbarov T.B., 2023*

MODEL OF ENTREPRENEURSHIP OF HEYDAR ALIYEV AND ITS DEVELOPMENT IN THE MODERN PERIOD

ABSTRACT

In the article, the necessity of modeling research approaches to entrepreneurship is substantiated and the signs of creating a business environment corresponding to it are defined. In model of entrepreneurship of Heydar Aliyev, the author also examined the system of legal regulation of state support measures for entrepreneurship; its unique characteristics and the outcomes of its successful application in contemporary times were defined.

Keywords: entrepreneurship, legal regulation, business environment, strategy, state support measures.

*Акперов Талех Балага оглы,
доктор философии по экономике,
Бакинский Университет Бизнеса,
E-mail: akberovtaleh@yahoo.com,
© Акперов Т. Б., 2023*

МОДЕЛЬ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ГЕЙДАРА АЛИЕВА И ЕЕ РАЗВИТИЕ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД

РЕЗЮМЕ

В статье обосновывается необходимость моделирования исследовательских подходов к предпринимательству и определяются признаки создания соответствующей для него бизнес-среды. Автором также изучена система правового регулирования мер государственной поддержки предпринимательства в модели развития предпринимательства Гейдара Алиева, выяснены ее особенности и результаты ее эффективного использования в современное время.

Ключевые слова: предпринимательство, правовое регулирование, бизнес-среда, стратегия, меры государственной поддержки.

*Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
20.02.2023
Təkrar işləməyə göndərilmişdir:
02.03.2023
Çara qəbul olunmuşdur: 07.03.2023*

*Дата поступления статьи в
редакцию: 20.02.2023
Отправлено на повторную
обработку: 02.03.2023
Принято к печати: 07.03.2023*

*The date of the admission of the article to
the editorial office: 20.02.2023
Send for reprocessing: 02.03.2023
Accepted for publication: 07.03.2023*